

Eztabaida-saioen laburpena

Atal honetara bildu dira eztabaida-saioetan egin ziren ekarpen eta galde-
ra interesgarrienak. Hortaz, ez dira eztabaida-saio osoak bildu, baizik eta
horietan mahai-gaineratu ziren gogoeta esanguratsuenak.

Sarrera-hitzak: «Euskal literaturaren historia eta historiografia», Txuma
Lasagabaster.

Peillenek honako hau galdetu dio Lasagabasterri: «zer dira euskal litera-
turaren kanonak?».

Jesus Mari Lasagabasterren ustez irakurle bakoitzak badu bere kanona.
Literatura bakoitzak badu normalean kanona mugatzen duen arau edo kon-
tzeptu zenbait. Edonola ere, kanona kontzeptua berez da mugikorra.

Iñaki Aldekoa ere bat dator iritzi horrekin. Kanona mugikorra eta al-
dakorra da, eta are gehiago, Aldekoaren ustez, kanonaren inguruko auzia
Unibertsitateko hausnarketagai bilakatu da kanonaren kontzeptua bera
auzitan jarri denean. Egia da erreferentzia bat behar dela, eta kanonak bete-
tzen du erreferentzia-guneak sortzeko funtzio eta premia hori.

Karlos Otegik dio bi mutur aurkeztu direla: batetik, irakurle bakoitzak
baduela kanon bat; eta bestetik, oso zehazgabea eta mugikorra dela. Horren
haritik, honako galdera hau egin zuen: «ez al dago tartean beste elementu
bat bi mutur horiek batzen dituen? Ez al da posible komunitate batean eta
garai batean kanon konpartitu bat, estabilizatu bat?». Aldekoak dio hezkun-
tzak jasotzen duela kanon konpartitu eta kolektibo hori.

Jesus Mari Lasagabasterrek ere kanona kolektiboa dela uste du, jakina.
Literatura instituzio sozial eta historikoa denez, komunitate bakoitzak uz-
tarturik ikusten du bere burua kanon bati, eta zentzu horretan, kanonak
badu garrantzia kolektibo hori, talde identitatea sortzeko gaitasuna.

Iñaki Aldekoak dio komunitate barruko adostasunak direla kanonak.

Mari Jose Olaziregik adierazi du, jakina denez, kanonak botere gune ba-
tek eraikitzen dituela, instituzio literarioak, besteak beste. Kanona etengabe
egiten, berregiten eta deusezten da, baina, instituzioaren dinamika oso mo-
tela da, eta moteltasun horrek iraunarazten du kanona. Eskolak, sariek,
gune ofizialek... eragin zuzena dute moteltasun horretan.

Karlos Otegik beste galdera bat egin du: «kanonaren zehazgabetasun hori historia galarazteraino heltzen da? Kanona etengabe mugitzen eta aldatzen ari denez, posible al da historia? Horraino heltzen al da kanonaren zehazgabetasunaren eragina, bihurritasuna edo gaiztakeria? Ba al dago ekilibriorik?». Lasagabasterrek adierazi du ekilibrioa edo oreka egon badagoela, baina, gakoa honako galdera honetan datzala: «nork erabakitzen du ekilibrio hori?».

1. Txostena: «Euskal literaturaren sistema: historia baterako aukeririzpideak», Ana Toledo.

Mari Jose Olaziregik honako galdera hauek mahai-gaineratu ditu, txosten honen harira: «zergatik erabili sistema kontzeptua literaturaren historia egiteko, baldin eta kontzeptu hori auzitan egon daitekeen literatura konparatutik, ikuspuntu postkolonial batetik –nazioaren ikuspuntutik–, eta baita ikasketa kulturalen ikuspuntutik ere? Baliagarria al da sistema kontzeptua historiografia egiteko?».

Ana Toledok adierazi du txosten honetan aurkeztu nahi izan duela zein irizpide hartzen dituen kontuan euskal literaturaren historia mugatzeko: batetik, euskaraz eginiko literatura, eta bestetik, berbaldi literario moduan jasotako testuak.

Lehen irizpidearen inguruko eztabaida abiatu da. Hainbat parte-hartzailek galdera bera mahai-gaineratu dute: «euskarazko testuak izan behar al dute bakarrik? Eta hala bada, nola kontatu behar da euskarazko testuek gainerako hizkuntzako testuekin duten harremana?». Kezka hori sortu da eztabaida-saiotan zehar, behin baino gehiagotan. Alegia, honako galdera hau mahai-gaineratu da behin eta berriro, kezka gune nagusi bat dela azaleratuz: «nolako begirada konparatua erabili behar da euskal literaturaren historia egiteko?».

Bigarren irizpidearen inguruko eztabaida abiatu da. Jon Casenavek honako galdera hau egin zuen: «berbaldi literario hori zerk definitzen du, egilearen asmoak edo gaur egungo interpretazioak?». Jakina, berbaldi literarioa zeri deitu izan zaion historian zehar eraldatu izan da, baina, kasu askotan, ez dago jakiterik aldi historiko konkretu batean zein testu jaso diren litera-

rio modura, eta are gehiago, gerta liteke testu batzuk komunitatearen parte batek literariotzat hartu izana, eta beste parte batek ez. Izan ere, literaturaren kontzeptua aldakorra da, eta gainera, aldi berean kontzeptu ezberdin zenbait egon daitezke bizirik.

Iñaki Aldekoak adierazi du, asmoak asmo, egon badaudela garai batean indarrean dauden konbentzio literarioak. Esaterako, *Ardi galduek* idatzi zenean, bere asmoa ez zen literarioa, baina, konbentzio literarioak erabili ziren testua garatzeko, eta hartara, konbentzio literario horien arabera balora dezakegu. Xabier Etxanizek beste adibide bat ekarri zuen gogora, Kirikiñoren *Abarrak*. Garai hartan, argitaratu zenean, *Abarrak* literatura esparruaren erdigunean zegoen, eta egun, aldiz, Haur eta Gazte Literatura esparruko lan literariotzat hartzen da. Izan ere, sisteman mugimenduak daude, eta erdigunean zegoen obra periferiko bihurtu daitezke (edo kontrara). Etxanizek gogora ekarri zuen, historia egiteko arazo handienetarikoa hauxe dugula, ez dagoela jasorik obra askoren garaiko harreraren inguruko informaziorik.

Jean Haritschelharrek beste adibide bat ekarri zuen gogora: *Biblia*. Haritschelharren ustez, lan hori ez da historia literarioan kokatu ohi itzulpena delako, eta jatorrizkoak behar dira historiaren katera ekarri behar. Haritschelhar bat dator corpus literarioa euskarazko testuetara mugatzearekin, eta baita jatorrizko testuak bakarrik jasotzearekin ere.

Argi dago, literaturaren historia osatzerakoan hartu behar den lehen erabakia horixe dela, zein corpus literario kateatuko den historiaren harira. Euskal literaturaren kasuan lehen urrats horrek ere arazo eta buruhauste ugari ekartzen ditu.

2. Txostena: «Eredu historiografiko finkatu berriaz zenbait gogoeta», Jon Casenave.

Jon Casenaveren ustez, literaturaren historiak helburu pedagogikoa du, irakaskuntza du helburu. Iñaki Aldekoarentzat, aldiz, historia-egileak bere burua garaiko pentsamenduan kokatzeko egiten du historia, eta zentzu horretan, Aldekoaren ustez, modernitatearen narrazioa da historiaren funtsa. Euskal literaturaren historian, gogorarazi duenez, Mitxelena eskutik etorri zen modernitatearen narrazio hori. Aldekoaren ustez, historia-egile

bakoitzak bere mundutik egiten du historia, bere mundua azaltzeko asmoz, ez helburu pedagogiko hutsez.

Jon Kortazarrek adierazi du eremu literarioa ulertzeko bi modu daudela: bata, eredu estua, Pierre Bourdieu-ren bidetik, instituzionalizazioa eta profesionalizazioa hartzen dituena oinarri; bestea, eredu zabala, non egituratze zabalagoa hartzen den kontuan. 60eko hamarkadan, esaterako, egon zen beste sistema literario bat, profesionaltasunaren kontzeptuari edo instituzionalizazioari loturik ez zegoena.

Mari Jose Olaziregiren ustez, literatura konparatu garaikidea giltzarri suertatzen da hizkuntzak, euskarak, gure historiografia egiteko orduan izan duen garrantzia ulertzeko garaian. Kontu egin Claudio Guillen bezalako konparatistek, sistema kontzeptua ikerketa hispaniarretan aplikatu zuenak, hizkuntzen arabera antolatutako literatur produkzioa lehenesten dutela konparaketa egiteko garaian, eta ez, muga politiko edo administratiboek definitzen duten literatura-esparrua. Euskal historiografian bide hortatik jarraitu dugu eta ez da kasualitatea Koldo Mitxelena izatea historiografia garaikidean eragin erabatekoa izan duena. Ikuspuntu konparatzailea erabili baitzuen hark bere lanean.

Mari Jose Olaziregiren iritziz, ez du modernitate kontzeptuak generoen arteko desoreka hori esplikatzen, narratibaren gailentasunari dagokionez behintzat. Modernitatearekin lotuta datozen beste generoak, hala nola, saiakerak, gurean ez baitu literatur generoen arteko oreka/desoreka hainbeste baldintzatu. Bestalde, garrantzizkoa iruditzen zaio Olaziregiri euskal literatura-kritikaren beraren bilakaerak euskal literaturaren historiografia ulertzeko moduetan izan duen eraginaz ohartarazteari. Zentzu horretan, formalismoaren ekarpenak edo narratologiaren garapenak, hau da, narratiba-testuen kritikara bideratutako eredu estrukturalistak, eleberriari eman zaion zentralitatean eragin zuzena izan zuten. Euskal Filologia ikasketak 1977 inguruan hasten dira eta garai beretsukoak ditugu eredu estrukturalista aplikatuz egindako lehenengo ikerlanak, besteak beste, Txuma Lasagabasterri zor dizkiogunak.

Jon Casenavek ohartarazi du, kritika literarioaren bilakaera horrek, edo nola ere, ez duela 60ko hamarkadan garatu zen eredu historiografikoa auzi-

tan jarri, eta XXI. mende hasieran idatzitako euskal literaturaren historia guztiek Koldo Mitxelenaren historia dutela eredu.

Jean Haritschelharrek Koldo Mitxelenak Ipar eta Hego Euskal Herriaren literatur ibilbidea osatzeko hartu zuen erabakiaz jardun zuen. Garai historiko batzuetan bi eremu horien artean haustura egon dela kontuan hartu behar da, eta historia literarioak horri erantzun behar dio. Baina, halaber, haustura hori gainditu zuten ekimenak hartu behar dira kontuan: esaterako, RIEV, Euskaltzaindia eta Eusko Ikaskuntza.

Jean Haritschelharrek jakinarazi du, bestalde, Koldo Mitxelenaren historiaren lehen izenburua, *Historia crítica de la literatura vasca* zela, baina, «crítica» hitz hori kendu egin zioten argitalpenean. Haritschelharren ustez, izenburu horrek adierazten du Mitxelena historia ofizialean haustura ekarriko zuela bazekiela. Karlos Otegiren iritziz, ordea, «crítica» hitz horrek egileen gaineko ikuspegi kritikoa garatu zuela adierazi nahi zuen.

Bestalde, Karlos Otegik zenbait galdera egin dizkio Jon Casenaveri: «zein da eredu historiografiko hori gainditzeko bidea? Zer da kontaketa berri hori egitea? Eredu nazionala gainditzea? Ikuspegi modernista gainditzea? Periodizazioa gainditzea?».

Jon Casenavek adierazi du Mitxelenak eginiko literaturaren historiak eredu historiografiko bat erabili zuela, baina, aurretik hainbat eredu historiografiko ere egon zirela: adibidez, Francisque Michelena edo Lhandarena. Beraz, beste hainbat eredu historiografiko ere erabili izan dira, gerora kontuan hartu ez direnak.

Jon Casenavek dio ez duela orain arteko eredia indargabetzeko asmorik, ez du kentzeko asmorik. Ohartarazi nahi izan du bazterretik zenbait gai, genero, eta kontzeptu ekarriz, historiografiaren eredia osa daiteke. Casenaveren ustez, antzerkiaren inguruko gizarte-ikuspuntua zenbait garatuz, esaterako literatur gertakariari begiratzeko modu bat eraikitzen da, eta jardun kultural batzuei dimentsio berria emateak ere literaturaren historiara bilduko diren kontzeptu eta ideiak baldintzatuko ditu.

Iratxe Retolazak adierazi du eredu historiografikoa beharbada ez, baina, genero literario zenbaiti garrantzia emanez, euskal literaturaren ibilbide

osoaren inguruko irudia aldatuko litzatekeela. Esaterako, kazetaritza kontuan hartuz gero, eta Jean Etxepareren ekarpenak ibilbide diakronikora txertatuz gero, errealismoaren inguruko diskurtsoa zeharo aldatuko litzateke euskal literaturaren historian.

Casenavek dio gizarte-arazoak tratatzeko moduak daudela auzitan, eta hizkuntzaren produkzioa ukitzen duten arazoak tratatzeko erak daudela auzitan.

Bestalde, Ibai Atutxak erdigune eta periferien arteko harremanez jardun du: «Bazterretik zentrora ekarpenak hurbildu behar direla esan da, baina, koska hortxe datza: zein da bazterra eta zein da zentroa?». Gaur dugun zentroak Espainiar estatuan integraturik dagoen Euskal Autonomia Erkidegoari erantzuten dio, eta literaturaren historiek ere zentro horri erantzuten diote. Ikuspuntu horrek zentro batu baten eraikuntza baino gehiago dependentzia harremana ere sor dezake. Galdera honako hau da: «zein gatazken bidez sortu dira zentroak? Zein gatazken bidez sortu dira bazterrak?». Horrek dakartzan arazoak subjektu eraikuntzaren arazoak dira: zer da euskaldun izatea. Ipar eta Euskal Herriaren artean batasuna nola bilatu da gakoa auzi honetan. Roberto Espositok *Communitas* liburuan komunitateaz hitz egiterakoan honela dio: modernitatean komunitatea propietate bat konpartitzen duten talde modura irudikatu da. Zentzu horretan, euskara dugulako gara euskaldunak. Espositok ikuspuntu horrekin hautsi egiten du, eta elkarrekiko zor modura irudikatzen du komunitatea (hizkuntza bera ere zor bezala uler daiteke horrela). Eta, komunitatearen garapena zor modura planteatuz gero, Ipar Euskal Herri eta Hego Euskal Herri literaturaren arteko batasuna zor modura uler daiteke.

Karlos Otegik adierazi du komeni dela bereiztea kanpo-kolonialismoa eta barne-kolonialismoa. Zentzu horretan, kanpo-kolonialismorik ez dago euskal literaturan.

3. Txostena: «Periodizazioa. Generotik mugimendu literarioa», Xabier Etxaniz.

Iñaki Aldekoak adierazi du bereizi behar direla instituzio literarioa eta merkatua, eta kanona berez instituzio literarioak ezartzen du, edo beharko

luke. Aldekoak ohartarazi du gaur egun salmenta-kopuruak baldintzatzen duela kanonaren diskurtso zenbait, eta nahasi egin direla instituzio literarioaren diskurtsoa eta merkatuaren diskurtsoa, baina, bereiztea komeni dela.

Mari Jose Olaziregik gogorarazi du Haur eta Gazte Literatura euskal produkzioaren %25a dela, eta sektore horretan merkatuak eta eskolak garrantzia handia dutela. Xabier Etxanizen ustez, helduen literaturan ere bai.

Baina, bestalde, Olaziregik uste du instituzio literarioek (unibertsitateak, eskolak...) oraindik ere botere handia dutela, eta idazle kanoniko askok iraun egiten dute instituzio horiei esker, ez merkatu ikuspegiari esker. Zentzu horretan, badira hezkuntza formalean asko irakurtarazten diren testuak instituzioak etengabe babestu dituelako. Olaziregiren ustez, literaturaren Historiografiak ez du zertan helburu didaktikoa lehenetsi behar. Historiografiak analisi bat egiten du eta denboran zehar iraun duten testuak seinalatzeko ditu, ustez ekarpen literarioa egin duten testuak. Horrek ez du esan nahi testu horiek hezkuntzarako egokiak izan daitezkeenik, hau da, eskolaren eskakizunetarako egokiak direnik, batez ere, irakaskuntza maila desberdinetan irakurleek gaitasun linguistiko eta literario mugatuak dituztela kontuan hartuz.

Manu Lopez Gaseni bat dator Iñaki Aldekoaren iritziarekin. Euskal literatura sistemak ez du oso ondo bereizten kanonikoa eta periferikoa merkatu arazoengatik, asko saltzen dena ere irakurtzen delako eskolan. Askotan kanonikotzat hartzen dira berez bazterreko beharko luketen testuak edo generoak. Denbora-pasarako beharko luketenak, premiazko eta derrigorrezko bihurtzen dira.

Iñaki Aldekoak jakinarazi du eskolek sarritan argialetxetara jotzen dutela irakurgai gomendagarri eske, eta ez instituzio literarioetara.

Jon Casenavek honako galdera hau egin du: «nola definitu dezakegu instituzio bat, ez dena gai historietan aipatzen ditugun idazle kontsokratuen testuak plazaratzeko?». Esaterako, Lizardiren poesiaren sakelako bildumarik ez da. Alegia, ez dira klasikoak berrargitaratzen. Ez da posible klasikotze prozesu bat garatzea eta finkatzea, testu klasikoak eskuragarri ez badira.

Mari Jose Olaziregik uste du bi kontzeptu nahasten ari direla: klasikotasuna eta irakurgarritasuna. Hezkuntzaren garai batean ezin dira testu klasiko zenbait irakurri. «Klasiko» bilakatu diren testuak, denboran iraun dutenak, ekarpen eta balio literario jakin bati esker iraun dutela sinesten dugu, Italo Calvino eta besteren ironiak gora-behera. Klasiko horietako asko aurkituko dituzu mendebaldeko kanonari buruzko Bloomen liburu ezagunean. Baina bistakoa da *Ulysses* (1922) kanonikoa izanda ere, ez dela irakurgarria gaitasun literarioak gabeko pertsona batentzat.

Ibon Egañak adierazi du bi eztabaida nahasten ari direla: bata, irakurzaletasuna bultzatzearen ingurukoa, afizioz irakurzaletasuna bultzatzea helburu izanik, edozer dela irakurtzen dena; eta bestea, heziketa literarioaren ingurukoa, literatura irakaskuntzari dagokiona, eta testuen interpretazio literarioaren sakontzea dakarrena. Historiografiaren helburua heziketa literarioari loturik dago, eta irakurzaletasuna bultzatzeak ez du zertan bat etorri heziketa literarioarekin.

Karlos Otegiren arabera biak nahasturik daude, eta lehena da elikagaia. Arazoa da irakurle askok ez dutela batetik besterako jauzia egiten, eta hartara, ez da heziketa literario hori garatzen.

Jon Casenavek jakinarazi du literatura frantsesean literaturaren zaletasuna ere sortzen dela klasikoaren bidez, klasikoak egokituz.

4. Txostena: «Genero ez-kanonikoen ekarpena euskal literaturaren historian», Manu López Gaseni.

Ana Toledok *Atheka gaitzeko oihartzunak* literatur lanaren adibideaz jardun du. Toledoren ustez, Dasconaguerrek ez zuen auzi bati egin behar izan zion aurre Leizarragak: hizkuntza ereduari. Dasconaguerrek eskura zuen mende batzuetako tradizioa, prosarena. Manu Lopezek adierazi du Leizarragaren eredu batuak ez zuela garai hartan arrakastarik izan, gerora izan dela kontuan hartua. Eta hartara, ez du uste ezaugarri hori erabakigarri gertatu behar zenik Leizarragaren itzulpena euskal literaturaren historian kokatzeko, eta Dasconaguerrarena ez. Toledo ez dator bat Leizarragaren zabal-kundeari dagokion horretan. Toledoren ustez, beharbada garai hartan arrakastarik izango zuen, baina, ez da haren oihartzunik jaso, Kontraerre-

formak isilarazi zuelako. Karlos Otegiren ustez generoak berak badu garrantzia.

Xabier Etxanizek uste du kontuan hartu behar dela itzulpenak nolako ekarria egin dion literaturari. Euskal sortzaileen zorra handia da, eta Haur eta Gazte Literaturaren kasuan, esaterako, funtsezkoa, besteak beste, trebatzeko.

Manu Lopezek adierazi du itzulpengintza literarioaren zeregina eta funtzioa ezinbestekoa izan dela hizkuntza guztietan, gaiak jasotzeko eta egiturak bere egiteko, eta baita hizkera literarioa garatzeko ere. Izan ere, hizkera literario berria sortzeko meritua aitortu behar zaio itzulpengintza literarioari, Lopezen ustez.

Karlos Otegiren ustez, itzultzaileek ez dute unibertso literarioa sortzen, eta hartara, ez lukete historia literarioan lekurik izan beharko. Manu Lopez ez dator bat, itzulpengintza literarioak errepertorioa sortzen duela uste baitu, eta errepertorio horrek ahalbidetzen du lan literarioak garatea.

Asier Barandiaranek honako galdera hau mahai-gaineratu du: «genero periferikoak aipatu dira, baina ez duzu uste egile periferikoak ere badaudela? Zer egin egile periferikoen lanekin?».

5. **Txostena:** «Istorioen gizatasuna euskal literaturan: adibide bat», Asier Barandiaran.

Josu Bijuescak jakinarazi du ez zekiela Asier Barandiaranek aurkezturiko idazle horietariko zenbait nafarrak zirenik ere. Erdigunekoak zirelakoan jaso zituela, ez zuela haien periferikotasun horren berri.

Ibon Egañak adierazi du idazle nafar horietariko zenbaitek kokapen periferiko hori kokapen politiko modura hartu dutela. Esaterako, Aingeru Epaltza. Idazle nafar hauetariko batzuk periferikotasun horretaz kontziente dira, eta besteak beste, kokapen periferiko horrek erdiguneko diskurtsoaren inguruko ikuspegi diferenteak garatea ahalbidetu du. Ez da bakarrik gatazkaren gaiari dagokion jarrera, nazioaren inguruko ikuspuntu diferenteak ere garatu dituzte idazle periferiko hauek. Bai nafarrek, bai Iparraldeko zenbaitek (Itxaro Bordak, kasu).

Xabier Etxanizek honako galdera hau mahai-gaineratu du: «gatazkaren gaiari dagokionez, nafarren ikuspuntua eta gainerako euskaldunena ezberdina al da?». Txomin Peillenek gogorarazi du Jon Alonsok berak posizio periferiko hori aldarrikatu izan duela.

Asier Barandiaranen ustez joera kritikoa eta urrutiratzea markatuagoa da idazle nafar hauengan. Ideologiari urutiagotik begiratzen diote idazle hauek, ez horren barrutik.

Iratxe Retolazaren ustez, etika, historia eta literatura gaiak elkartzen direnean, beharrezkoa da jarrera etiko hori historian irudikatzen den zein subjektuari dagokion adieraztea: historia-egilearen jarrera etikoa hartuko den ardatz, egilearen jarrera etikoa hartuko den ardatz edo pertsonaien jarrera etikoa hartuko den ardatz.

Bestalde, Retolazak adierazi du historiografiaz aritzeko lerro berri bat zabaldu duela Asier Barandiaranek, oso interesgarria: tematikari dagokiona, eta orain arte gutxi jorraturiko kezka bat mahai-gaineratu da: «nola jorratu gai literarioak literaturaren historiografian?».

Edonola ere, Iratxe Retolazak ez du argi ikusten idazle periferiko hauek ikuspuntu kritikoa garatu dutelako hartu direnik kontuan erdigunean. Retolazak Atxagaren *Zeru horiek* nobela ekarri du gogora, erdiguneko idazle batek idatzi zuena. Retolazak honako hau adierazi zuen: «Beharbada, erdigunean indarrean zegoen ikuspuntua garatu zutelako onartu ditu idazle hauek erdiguneak, eta ez alderantziz».

Ibon Egañak gogorarazi du Muñozek *Joan zaretenean* nobela 1997. urtean idatzi zuela jada, begirada kritiko horrekin.

Asier Barandiaranek, bestalde, gogora ekarri du Aingeru Epaltzak *Garretatik erauziak* narrazio-bildumarako egina zuela ikuspuntu kritikoa zuen narrazioren bat, baina, ez zuen bildumara ekarri.

Manu Lopezek nafar idazleen periferikotasun horretan gurutzaketa dagoela dio: batetik, tematikoa, heterodoxoak baitira gaien tratamenduan; eta bestetik, zentroa Euskal Autonomia Erkidegoa dela uste duenez (eta ez Gipuzkoa), geografikoki ere periferikoak dira nafarrak, eta erakundeek sistematikoki enoratzen dituzte.

Jon Casenavek adierazi du tematika bat iraupen luzeko irudimen iturri dela, eta zentzu horretan, irudimen iturri hori ez da gaur egungoa soilik. Adibide moduan, *Amair* aipatu du. Hortaz, «nola txertatu behar da tematikaren azterketa ibilbide historikoaren kontaketan?».

Ibon Egañak adierazi du euskal literaturaren azken hamarkadak irudikatzerakoan hamarkadaka eta egileka osatu dela narrazioa. Egañaren ustez, hutsune hori nabaria da literaturaren historietan, eta beharbada hutsune hori tematikaren lerroa garatuz bete zitekeen, besteak beste.

Asier Barandiaren ustez gai konkretu horrekiko egileak duen jarrera da aztertu behar dena, eta hori zaio interesgarria. Bide horretatik, Ibon Egañak honako galdera hau egin du: «ikuspuntu etikoa zein gairi eta zein errealitatei aplikatu behar zaio?». Egañak adierazi du zaila dela jarrera etikoaren inguruko muga bat ezartzea: «emigrazioaz, genero-indarkeriaz, lan-baldintzez... idazleak duen jarrera etikoa hartu behar al du kontuan historiografiak?». Ibai Atutxak Bakthin eta Voloshinoven ekarpenak izan ditu aipagai: autore horien arabera hizkuntza ideologiaz josia dago, eta hizkuntza bera gatazka eremua da. Hartara, ez da hain erraz jarrera etiko hori egilearen jarrerari bakarrik egoztea.

Ibon Egañak literaturaren autonomiaz egin du gogoeta. Euskal literatura garaikidearen historia egiterakoan autonomiaren aldeko tentsio eta borroka bezala irudikatzen da, eta literaturaren autonomia horrek dakarren ikuspegi honako hau da: autonomia= diskurtso aseptiko edo neutroa. Bide horretatik, erdiguneak duen metarrelatoa zein den ere aztertu beharko genuke, erdiguneak ez baitu diskurtsoa esplizitu edo ikusgarri egiten. Ikuspegi horretatik, honako galdera egin du: «oso barneraturik dauden metarrelatoak (abertzaletasuna, neoliberalismoa edo beste zenbait) nola egin ikusgarri historia literarioetan?».

6. Txostena: «Naissance de l'écrivain? Literatura eta mezenasgoa Euskal Herri penintsularrean XVIII. mendean», Josu Bijuesca.

Ana Toledok adierazi du Bijuescaren txostenarekin argi geratzen dela Estatu baten babesa izan ez duen hizkuntza baten ibilbide historikoaz dihardugula. Egoera hori kontuan hartu behar da literaturaren historia egiterakoan.

Txomin Peillenek adierazi du XVIII. mendean bazela iraultzaren beldurra, eta horrek eragin handia izan zuen euskal literaturaren bilakaeran.

Iratxe Retolazak adierazi du instituzio literarioa eta sistema literarioa erabili izan dela eztabaidetan, eta oso gutxi zehaztu dela zer adierazi nahi den kontzeptu horiekin, eta hartara, oso gutxi zehaztu dela zer den guretzat euskal literaturak sistema bat osatzea edo instituzio literarioak izatea. Horrek baldintzatzen du sistema literarioaren sorreraz izan dezakegun diskurtsoa ere.

Josu Bijuescaren arabera, Pierre Bourdieu-ren ikuspegiak abantaila du, historian zehar alorrak bereizten doazela diolako, eraldaketa eta autonomia alor zabalenetatik berezituenera doala aitortzen duelako.

Josu Bijuescak gogorarazi du XVIII. mendean geure kultura idatzia gaztelaniazkoan oso txertaturik zegoela, are gehiago, garai horretan borroka egin behar izan zen dependentzia horretatik askatu ahal izateko. Nolabait, askatze horren kontaketa egin nahi izan duela adierazi du, tentsio-dinamika horien berri eman.

Ana Toledok adierazi du orain arte XVI. eta XVII. mendeetan erdigunea nahikoa argi egon dela, Ipar Euskal Herrian kokatu izan da erdigune literarioa. Beharbada Bijuescak eginiko adierazpenek egoera hori argitzen dute, izan ere, badirudi Hego Euskal Herriko euskal produkzioari kostatzen zitzaiola gaztelaniazko produktiotik askatzea, sarritan gaztelaniazko testuen barruan integraturik agertzen baitzen.

Josu Bijuescak gogorarazi du Larramendik berak Ipar Euskal Herrian eginiko lan literarioa ezagutu eta bildu zuela, eta esaterako, Axularren prosa baloratu egin zuela. Are gehiago, Euskal Herri kontinentala erreferentziatzen zuen, eta horrela ulertu behar da Axularren kanonizazioa. Axularren estiloa goraiatu zuen Larramendik, eta Añibarrok berak itzuli ere egin zuen bizkaierara. Alegia, Axular zuten eredu.

Ibai Atutxak interesgarritzat jo du biolentzia sinbolikoa eta habitus-aren oinarritzko ezaugarri bat gogora ekartzea: errepika. Alegia, denboran etengabe errepikatzen diren ideiak dira beharrezko, eta errepika horrek biolentzia sinboliko hori esentzia emaile bihurtzen du, euskaldunak barbaro bihurtzen.

tuz. Horregatik garrantzitsua da XVIII. mendeko erantzun hori, ironiak errepikaren subertsioa ekar baitezake. Atutxak gogorarazi du errepika hori gaur egun ere bizirik dagoela.

8. Txostena: «Literatura herrikoa, herri-literatura, herri-idazleak: herrikoitasun kontzeptuez zenbait gogoeta», Iratxe Retolaza.

Eztabaidara bildu diren galdera eta zalantza gehienak kontzeptuen ingurukoak izan dira. Zentzu horretan, Manu Lopezek adierazi du beharrezkoa dela ordena terminologia ezartzea, eta terminoak zentzua argitzea. Manu Lopezek ohartarazi du ez direla hainbat alderdi behar bezala bereizi: tradizionala eta ez-tradizionala, esaterako. Karlos Otegik ere terminologia kontuetan antzeman ditu oztopo zenbait: izan ere, erabilitako kontzeptu askok ikuspegi eta zentzu ugari izan ditzakete, eta horiek zehaztea beharrezkoa da. Besteak beste, honako kontzeptu hauek aipatu dira: herri-literatura, literatura jaso, literatura kultura...

Ibon Egañak adierazi du beharrezkoa dela bereizketa bat egitea. Izan ere, herrikoitasunari loturiko ezaugarriak literaturaren historia ofizialean onartu ohi dira, bakar-bakarrik testuaren bigarren mailakoak diren neurrian. Alegia, literatura idatziaren paradigmen barruko ezaugarri bereizle diren neurrian, eta ez besterik.

Jean Haritschelharrek ohartarazi du Etxahunen inguruko tesia osatzerakoan herri-literatura balioztatzeko asmoa ere izan zuela, modu horretara, euskal literaturaren historian eta euskal erromantizismoan izan zuen eraginaren berri emateko.